

تاریخچه داستان پلیسی

مثال برجسته‌تر، هزار و یکشب است. قویترین نمونه‌های اولیه قرون جدید در فصلی از کتاب صادق^۲ ولتر است که یک رمانس قرن هجدهمی است و در آن فیلسوف قهرمان، اسب‌وسگی گمشده را بی آنکه هیچیک را دیده باشد به دقت و با شرم کامل شرلوک هلمزی توصیف می‌کند.

داستان پلیسی بصورتی که منظور ماست در مجله گراهام^۳ نشریه فیلا دلفیا، در آوریل ۱۸۴۱ با داستان کوتاه جنایات کوچه مورگ^۴ از ادگار آلن پوپا به عرصه نهاد. دوروتی ال سیرز درباره این داستان اظهار نظر کرده است که: «تقریباً یک دستورالعمل کامل تئوری و عملی کار آگاهی را در بردارد». به دنبال آن ماجرای اسرادی- آمیزمادی^۵ در نوامبر و دسامبر ۱۸۴۲ و فوریه^۶ ۱۸۴۳ در یکی از نشریات نیویورک^۶ ظهور کرد.

سومین و آخرین قصه پلیسی پو نامه^۷ (پوده شده^۷ در سالنامه فیلا دلفیایی *The Gift* در سال ۱۸۴۵ چاپ شد و در همین سال هر سه داستان یکجا در کتابی به نام قصه‌ها^۸ گرد آمد که مهمترین مجموعه در تاریخ داستان پلیسی است. هر یک از این داستانهایکی از اعمال نمایان اگوست دوپن^۹ را از زبانزد مردم کرد.

اگر کسی در این زمینه برپواقدم باشد فرانسوا اوژن ویدوک^{۱۰} دزد باز گشته

داستان پلیسی بعنوان یک فرم ادبی نخستین سده خود را در آوریل ۱۹۴۱ جشن گرفت. مطالعه نشان می‌دهد که ریشه‌های اینگونه داستانها را باید در قدیمترین فولکلورها و عصر بیغمبران سراغ گرفت. نمونه‌های داستان پلیسی به مفهوم ابتدائی را می‌توان از لایلا نوشته‌های ازوپا^۱، هرودوت، سیسرون و ویرژیل و نویسندگان کتب مقدس، مشکوک^{۱۱} الاعتبار بیرون کشید. نمونه‌هایی نیز در ادبیات شرق یافت می‌گردد که شاید بهترینشان حکایت مشکوک کار آگاه گری عالی حضرت دانیال در داستان پل واژدها است، که ازورای قرون و اعصار روی دست شرلوک هلمز می‌زند.

از ادبیات قرون وسطی هم قصه‌ها و افسانه‌هایی از بو کاپیو، چاسر و دیگران برجای مانده که کار آگاه گری را در شخصیت‌های داستانی نجسم بخشیده‌اند.

Aesop - ۱

Graham's Magazine - ۲

Zadig - ۲

The Mystery of Marie Rogét - ۵

The Murders in the Rue Morgue - ۴

The Pulloined Letter - ۷

Snowdens' Ladies Companion - ۶

August Dupin - ۹

The Tales - ۸

Francois Eugene Vidocq - ۱۰

است که نخستین دتر رسمی کارآگاهی را تأسیس کرد و خاطرات خود را در فاصله سالهای ۲۹-۱۸۲۸ بطبع رساند. تردیدی نیست که باین کتاب را خوانده و تحت تأثیر آن بوده است ولی به جرات می توان گفت که کتاب ویدوک گزارشی واقعی از تجربیات شخصی اوست نه یک داستان پلیس؛ و اگر هم بخواهیم از اثر این قرائن سوزی گرفته باشد باز دوپن، ویدوک نیست بلکه خود بودر نقشی تازه است، نقشی که بعدها در قالب شرلوك هلمز محبوبیت جهانی یافت. باید در نظر داشت که پر کلمه کارآگاه detective را در هیچ یک از داستانهاش به کار نبرده و این اصطلاح بعدها پیدا شده است.

بسه نوول ادگار آلن پود داستان پلیسی به گونه ای معجزه آسا روبرو شکفتگی نهاد. دوگلاس تامسون در کتاب استادان داستان «میز آمیز» می گوید: «موضوع چشمگیر اینست که هسته و نطفه داستان پلیسی در لحظه آغازین بطرز خیره کننده ای بارور گشت و حتی به نقطه کمال و انجام نیز نزدیک شد.» دو قصه دیگر پربه نامهای ساس طلائی^۱ و آن مرد توئی^۲ نیز داستان پلیسی قلمداد می شوند ولی حقیقت آنست که این دو داستان از محدوده تعریف داستان پلیسی به دور اند.

بیست سال گذشت تا کودکی که او تیمارداریش را کرده و سپس رهاگشته بود به عمل آمد. در سال ۱۸۶۶ امیل گابوریو^۳

که داستان هائی درباره موضوعات جنگی باب روز در مجلات پاریس می نوشت شروع به طبع اثرش به نام ماجرای لرد^۴ کرد ناگهان چشم گشود و خود را شهره خاص عام یافت. از آن پس تا ۱۸۷۳ یعنی سال مرگش بازاری گرم بود، چه داستان پلیس طولانی را هم ابداع کرده و این پیشرفت نمایان بود. از آثار دیگر اوست چودن شماره ۱۱۳ جنایات ادیوال^۵ و آثار لوکوگ^۶. محتمل است که گابوریو قصه های آلن پواز طریق ترجمه بودلر^۷ بوده ولی بیشتر احتمال دارد که تحت تأثیر مستقیم ویدوک قرار گرفته باشد که خاطرات او به وسیله عده ای از نویسندگان آنروز فرانسه از قبیل بالزاک، هوگو و دو مورد انتحال قرار گرفته بود گرچه اینها هرگز داستان پلیسی ننوشته بودند.

آیت دیگر داستان پلیسی، انگلیس بود. در ۱۸۶۸ حدود یکسال بعد از ظهور ماجرای لرد کتاب مشهوری در لندن بطبع رسید بنام حجر القمر^۸ از ویلک کالینز، که بسیاری از منتقدین آنرا بزرگترین داستان پلیسی خواندند و این نخستین رمان پلیسی طولانی در انگلستان بود تامسون، سر جنت کاف^۹ کارآگاه حرفه ای «کارآگاهی با شمشیر ترازهوش» و صا می کند.

در طول این سالها چارلز دیکنز وجود آن حجم بزرگ آثارش رمان پلیس عرضه نکرده بود. به سال ۱۸۴۹ سر ربرت

پیل، نیروی پلیس مرکزی لندن را که مقدمه پیدایش اسکاتلند یارد بود بنیان گذارد؛ و در ۱۸۴۲ در خود اداره مرکزی اسکاتلند یارد رسته کارآگاهی افزوده شد. دیکنز در سال ۱۸۵۳ در داستان خانه بی حفاظ^۱ از وجود دوستش کارآگاه فیلد، یک شخصیت داستانی ساخت و بدینسان باب ادبیات وسیعی را که بر اساس واقعات غیر عادی و خطیر قرار دارد گشود؛ اما خانه بی حفاظ رمان پلیسی نیست. دیکنز در آخرین سالهای عمرش، و شاید تحت تأثیر کالینز، شروع به نوشتن ماجرای امرا^۲ آهیز ادوین درود^۳ کرد اما درگذشت در حالیکه داستان ناتمام روی میزش بود. این اوراق در ۱۸۷۰ بطبع رسید و تا زمان حاضر بعنوان دمخ کننده ترین داستان پلیسی باقی مانده است. بعدها کارآگاه ادبیاتی به گشودن رازش کوشیده اند ولی هیچکدام توفیقی نیافته اند. و اما در اینکه این کتاب پدیده نمایان دیگری در تاریخ داستان پلیسی باشد جای تردید است.

در همین هنگام در امریکا زنی جوان بنام آنا کاتارین گرین^۴ به نوشتن محاکمه لیون ورت^۵ پرداخت که سر آغاز سلسله دراز ملودرامهای جنائی و کارآگاه گری در همین طریق است. این کتاب در سال ۱۸۷۸ نوشته شد و گرچه شاید بهترین اثر خانم گرین نباشد ولی هنوز مشهورترین کار او قلمداد می شود.

پدیده چشمگیری که در سال ۱۸۸۶ رخ نمود و این سال را در تاریخ داستان پلیسی فراموش نشدنی کرد ماجرای هنسام کب^۵ بود از فرگوس هیوم^۶ استرالیایی که بزرگترین توفیق تجاری در تاریخچه آثار جنائی را به دست آورد. در سال ۱۹۳۲ هنگام مرگ او ۵۰۰،۰۰۰ نسخه از کتاب بفروش رفت. این داستان مشهور امروزه کمتر خواندنی است ولی از نظر تاریخی حائز اهمیت است.

در سال ۱۸۸۷ واقعه دیگری روی نمود و آن ظهور شرلوك هلمز بود که هنوز برترین نام در ادبیات پلیسی است. خالقش آرتور کونن دوئل^۷ پزشک جوان دورگه اسکاتلندی - ایرلندی است. *A Study in Scarlet* نخستین داستان در بساره هلمز است. این کتاب در سال ۱۸۸۷ ظهور کرد و تا سال ۱۸۹۰ که علامت چهاره برای یک مجله امریکایی نوشته شد پس آیندی نداشت.

افزایش محبوبیت این کارآگاه از سال ۱۸۹۱ با انتشار ماجراهای شرلوك هلمز^۸ و خاطرات شرلوك هلمز^۹ می آغازد که در مجله استراند^{۱۰} بطبع رسید. در آخرین داستان این سری، هلمز به دست خالقش کشته می شود، عملی بیرحمانه که جهان را تکان داد! لکن خشم و انزجار عموم نویسنده را چنان بستوه آورد که مجبور شد دوباره به هلمز حیات بخشد. در

<i>Bleak House</i> - ۱	<i>Mystery of Edwin Drood</i> - ۲
<i>Anna Katharine Green</i> - ۳	<i>The Leavenworth Case</i> - ۴
<i>Fergus Hume</i> - ۶	<i>The Mystery of Hansom Cab</i> - ۵
<i>The Sign of Four</i> - ۸	<i>Arthur Conan Doyle</i> - ۷
<i>Memoirs of Sherlock Holmes</i> - ۱۰	<i>Adventures of Sherlock Holmes</i> - ۹
	<i>Strand Magazine</i> - ۱۱

<i>Masters of Mystery</i> - ۱	<i>The Gold Bug</i> - ۲
<i>Thou Art the Man</i> - ۳	<i>Emile Gaboriau</i> - ۴
<i>L'Affair Lerouge</i> - ۵	<i>Les Dossier 113, Le Crime d'Orival</i> - ۶
<i>Monsieur Lecog</i> - ۷	<i>Sergeant Cuff</i> - ۸
	<i>The Moonstone</i> - ۸

۱۹۰۲ تن به انجام خواست مردم داد و سگ باسکرویل^۱ را که یکی از خاطرات شرلوک هلمز است انتشار داد. در ۱۹۰۵ با نوشتن بازگشت شرلوک هلمز تسلیم بلا-شرط شد. در این داستان است که وی با مهارت کار آگاه رازنده می کند. به دنبال آن سه کتاب دیگر از او انتشار یافت به نامهای *درة هول*^۲ (۱۹۱۵) *آخرین تعظیم او*^۳ (۱۹۱۷) و *مجموعه شرلوک هلمز*^۴. سر-آرتور کونن دوئل در سال ۱۹۲۷ در گذشت در حالیکه بزرگترین اعتبار را در تاریخ داستانهای پلیسی و نیز کار آگاهی را که نامش در زبان انگلیسی جاودانه باقیست، برجای گذارد.

در امریکا و انگلستان نویسندگان به زودی در این بازی رایج به قریحه آزمایی پرداختند و اغلب شرلوک هلمز را الگو قرار می دادند. بهترین تقلید، بازپرس مادقین هویت^۵ از آرتور موریسون بود. مقارن این احوال کار آگاه گری بطریق علمی نما در داستانهای ال. تی. مید^۶ و همکارانش کلیفورد هالیفاکس و ربرت-ایوستیس^۷ باب شد. این سری با داستان-هایی از یادداشتهای یک پزشک (۱۸۹۴) آغاز شد. گرانت آلن دهه آخر قرن نوزدهم را با سه جلد کتاب خود که بهترینشان

هیلداویده بود، ختم کرد. قرن بیستم با کار آگاه گمنام داستان پیر مردی در کنج^۸ از بارونس ارکزی آغاز شد. در سال ۱۹۱۳ داستان *آخرین محاکمه* ترفت^{۱۱} از بنتلی را منتقدین با عنوان یکی از بزرگترین شاهکارهای تاریخ سنخ رمان ستودند.

در نخستین سالهای قرن بیستم نویسندگان داستانهای پلیسی بسوی نوشتند. تعداد کمی از این نویسندگان حائز اهمیت اند. بزرگترین آنان مری روبرت رایتهارت^{۱۲} و شاید کارولین ولز^{۱۳} داستان *پلکان مدور*^{۱۴} او باعث شد که وی مدتی محبوبترین داستانسرای امریکا قلمداد شود. خدمت برجسته امریکاییه داستان پلیسی بعد از گوست دوین آلن هو یاد است. عموآبترا استاد معماها^{۱۵} (۱۹۱۸) از ملو داوین پست^{۱۶} صورت گرفت.

در سالهای بین دو جنگ جهانی ج. اس. فلچر^{۱۷} مشهورترین نویسنده داستانهای پلیسی است. اثر برگزیده او *قتل معبد میانی*^{۱۸} نام دارد. در سال ۲۰ نماینده بزرگ دیگری در انگلستان ظهور کرد و آن داستان *چلیک*^{۱۹} از نر وینز کرافتس^{۲۰} است که تأثیر عمیقی بر

پلیسی جدید باقی گذارده است. از سال ۱۹۲۰ به بعد نامهایی که دیگر برای خوانندگان قصه پلیسی خودمانی شده اند یکی پس از دیگری ظاهر می شوند ارقیبیل پویرون در داستان *ماجرای اسراده* آمیز در استایلز^۱ از آگاتا کریستی و فورچون در آقای فورچون^۲ اصدابزن^۳ اثر بیللی ولرد پیترویمسی در جسد کیست^۴ از دوروتی. ال. سیرز و جز آنها. دهه سوم سده بیستم بعنوان عصر طلایی داستانهای پلیسی شناخته شده است از نویسندگان بزرگ این دهه باید اینهارا نام برد: ارل دربیگر^۴ و وان داین که در حقیقت کسی جز ویلارد هالتینگتون رایت منتقد هنری مشهور نیست.

آخرین و برترین نویسندگان امریکائی در این دوره داشیل هامت^۵ است. وی رئالیسم را در زمینه داستانهای پلیسی پی ریزی کرد و نیز سبک خاص امریکایی مستقل از شیوه انگلیسی را که طی چندین نسل مورد تقلید امریکاییان قرار گرفته بود ایجاد کرد. شاهکارش *بعنیده عموم*، اثر فنا ناپذیر *قوش مالٹی*^۶ است که در سال ۱۹۳۰ انتشار یافت. مرد لاغر^۲ یکی دیگر از آثار موفق اوست.

محبوبترین نویسنده امریکایی بعد از هامت، ارل استانلی گاردن^۷ خالق داستانهای پزنی میسون است.

در قاره اروپا جز دو فرانسه تعداد اندکی داستان برجسته پلیسی انتشار یافت. کوششهای دیرساله آلمانیها سترون مانده است. آثار پلیسی نویسندگان اسکاتلندی و گرچه خواندنی اما برجسته و استثنائی و همه پسند نیست. از فرانسه باید دو نویسنده مهم را ذکر کرد: گاستون لرو^۸ و موریس لبلان^۹. اثر لرو به نام *اسرار اتاق زرد*^{۱۰} شاهکار رمانهای پلیسی فرانسه خوانده می شود. در همین زمان لبلان از وجود آرسن-لوپن یک نیمه کار آگاه حقه باز افسانه ای ساخت که با هورنا نگرز را فلز^{۱۱} به یک اندازه از ستایش همگان برخوردار است.

تا سال ۱۹۳۰ نویسنده ای که همسنگ گابوریو و لبلان ولرو باشد ظهور نکرد. در این هنگام ژرژ سیمون بامحبوبیت جهانی *بعرصه آمد که مگره*^{۱۲} باز پرس چیره-دست وی در هفده زبان شهره گشت. بنظر یکی از منتقدین «وی بعد از شرلوک هلمز بزرگترین شخصیت داستانهای پلیسی است».

در نیمه دوم قرن بیستم تعداد نویسندگان و کتب تازه پلیسی و بطور کلی محبوبیت داستانهای پلیسی روبه کاهش رفته است.

ترجمه

سعید حمیدیان

<i>The Valley of Fear</i> - ۲	<i>The Hound of the Baskervilles</i> - ۱
<i>The Case Book of Sherlock Holmes</i> - ۴	<i>His Last Bow</i> - ۲
Robert Eustace - ۷	<i>Martin Hewit, Investigator</i> - ۵
L. T. Mead - ۶	<i>Hilda Wade</i> - ۸
<i>That Old Man in the Corner</i> - ۹	<i>Trent's Last Case</i> - ۱۱
<i>Carolyn Wells</i> - ۱۳	<i>Baroness Orczy</i> - ۱۰
<i>Uncle Abner: Master of Mystery</i> - ۱۵	<i>Mary Roberts Rinehart</i> - ۱۲
G. S. Fletcher - ۱۷	<i>The Circular Staircase</i> - ۱۴
<i>The Case</i> - ۱۹	<i>Melville Davisson past</i> - ۱۶
	<i>The Middle Temple Murder</i> - ۱۸
	<i>Freeman Wills Crofts</i> - ۲۰

<i>Call Mr. Fortune</i> - ۲	<i>Mysterious Affair at Styles</i> - ۱
Dashiell Hammet - ۵	Earl Derr Bigger - ۴
<i>The Thin Man</i> - ۷	<i>The Maltese Falcon</i> - ۶
Maurice Leblanc - ۹	Gaston Leroux - ۸
<i>Hornung's Raffles</i> - ۱۱	<i>Le Mystère de la Chambre jaune</i> - ۱۰
	Maigret - ۱۲